

MUZICĒŠANA ĢIMENĒ – MĀJMĀCĪBAS TRADĪCIJAS UN IZAICINĀJUMI MŪŽIZGLĪTĪBAI

Music-Making in a Family – the Lifelong Learning Traditions and Challenges of Home-Learning

Iveta Dukaļska

Ethnic Music Association, Latvia

Abstract. *The aim of the present study is to compare the training of folk musical instrument play within families until 1960s in the traditional cultural environment of Latvia's countryside to the opportunities of the same training in the early 21st century – outside the formal education but within the context of life-long learning.*

Data for the research were acquired in field study, questionnaires in the virtual environment, and also the information from the Internet on the offer of music schools and institutions of non-formal education in the field of musical instrument play was used.

Until 1950s and '60s the basics of the musical instrument play were acquired by children within their respective families, with the musicians of the elderly generation being their tutors. The aspirations to become a musician were sparked by family traditions, the high esteem of a musician as a personality by the local community, as well as the child's own willingness and perseverance in acquisition of an instrument's technique. The field-study interviews show musicians always referring to past experience and family tradition, namely, some member of the family already was a musician – granddad, dad, uncle – while granny or mother have been good singers. In the cultural environment of 1960s' countryside the two traditions – singing and music-making – are separated. The tradition of singing (both everyday and church) and its functioning in the local community was mainly sustained by the women, while playing the instruments was the part of the men.

The children started to acquire the technique of a musical instrument roughly at the age of 6–10 years, while the full status of a musician within a community could be acquired by the aspiring player as early as at the age of 16, after having played for several times at some community events (an open-air dance “zaļumballe” or an evening get-together „večerinka” in Latgale). During that period the playing skills were acquired without the ability to read score, based on musical memory.

At the end of the 20th century and the early 21st most frequently the playing skills of an instrument (like violin, clarinet or accordion) are acquired attending some institution of music education, while both children and adults have an opportunity to learn the technique of some folk instrument (zither, harmonica, little drum, etc.) within some non-formal education setting or that of an amateur group.

The present study analysis the factors either helping or hindering the continuation of the folk music-making tradition in the cultural environment of the 21st century, based on the

opportunities for learning the techniques within the home-learning and life-long learning contexts.

Keywords: *home-learning, life-long learning, folk music, music-making in family.*

Ievads **Introduction**

Mūzikas instrumentu spēle individuāli vai mūzikas grupā, dejošana deju kolektīvā, dziedāšana korī vai folkloras kopā, vai dalība jebkurā citā interešu izglītības kolektīvā daudzās pasaules valstīs ir pašsaprotama nodarbošanās dažāda vecuma cilvēkiem. Baltijas valstīs, t.sk. Latvijā, interešu izglītības programmu saturs bieži vien tiek veidots, pamatojoties uz vietējo (valsts, reģiona, novada utt.) kultūras mantojumu, kura pamats ir tradīcija gan pārmantotā no paaudzes uz paaudzi, gan jaunradītā (dažreiz izdomātā, pielāgotā vai aizgūtā) tradīcija. Savukārt cilvēkam uzdodot jautājumu par kāda specifiska amata prasmēm, svētku svinēšanu u.c., bieži vien saņemam atbildi, ka tā ir darījuši ģimenē vairākās paaudzēs. Ģimenē iegūtā pieredze un zināšanas ir pamats visai turpmākajai cilvēka dzīvei.

Pamatoti rodas jautājums vai mūziku un mūzikas instrumentu spēles prasmi 21. gadsimta sabiedrībā arī iespējams apgūt ģimenē un kādi apstākļi to sekmē vai bremsē? Līdz ar šo jautājumu tiek izvirzīts pētījuma mērķis - salīdzināt tautas mūzikas instrumentu spēles apmācību ģimenē līdz 20. gadsimta 60. gadiem tradicionālajā Latvijas lauku kultūrvidē un tautas mūzikas instrumentu spēles apmācības iespējas 21. gadsimta sākumā ārpus formālās izglītības mūžizglītības kontekstā, kad muzicēšanas tradīcija ir transformējusies vai dažādu apstākļu ietekmē zudusi. Pamatojoties uz tautas muzicēšanas tradīciju raksturojošajiem komponentiem, pētījumā tiek raksturotas mājniecības (mācīšanās ģimenē) metode, salīdzinājumā ar mūzikas apgūšanu izglītības iestādēs, kā arī tiek meklēta atbilde uz jautājumu, vai muzicēšanas tradīcija ģimenē sekmē mūzikas izglītības iegūšanu profesionālās ievirzes izglītības iestādēs (mūzikas skolās) un ārpus izglītības iestādēm.

Datu ieguvei tiek izmantota lauka pētījuma metode, anketēšanas metode digitālajā vidē un interneta vidē iegūstamā informācija par mūzikas skolu un citu interešu izglītības iestāžu piedāvājumu mūzikas instrumenta spēles apgūšanai. Pētījuma tiek analizēti faktori, kas veicina vai traucē tautas muzicēšanas tradīcijas dzīvotspēju 21. gadsimta kultūrvidē, pamatojoties uz muzicēšanas apguves iespējām mājniecībā un mūžizglītības kontekstā.

Pētījuma metodes un teorētiskais pamats ***Research Methods and Theoretical Basis***

Pētījuma pamatā ir izmantots lauka pētījums. Tautas muzicēšanas tradīciju autore pēta kopš 2001. gada, individuāli tiekoties ar muzikantiem lauku kultūrvidē un veicot paplašinātās vai strukturētās intervijas. Kopš 2001. gada ir veiktas 180 intervijas, kur katrā no intervijām ir uzdoti iepriekš nosauktie jautājumi.

Pētījuma uzsākšanai, raksta autore 2001. gadā organizē publisku pasākumu – Tautas muzikantu svētki Barkavas kultūras namā. Uz pasākumu tiek aicināti muzikanti, kuri muzicēšanas prasmes apguvuši ģimenē, pašmācībā. Kritēriji muzicēšanas prasmes apguvuši ģimenē, un instrumenta spēles prasmes apguvis pašmācības ceļā, noteica vecākā gadagājuma (dzimuši 20. gadsimta 20. - 30. gados) muzikantu dalību svētkos, kas ir tiešie mantotās tradīcijas nesēji. Minētais pasākums ir uzskatāms par lauka pētījuma uzsākšanu, jo tiek veiktas pirmās strukturētās intervijas. Periodā (2001-2019) katru gadu tiek organizēts pasākums tautas muzikantiem, kura laikā tiek veiktas intervijas un notiek citu materiālu dokumentēšana. Paralēli tiek organizēts izpētes darbs dažādās Latvijas vietās, intervējot teicējus muzikantus vai citus teicējus, kas var sniegt liecības par ģimenes (tautas) muzicēšanas tradīciju.

Tēmas par mūzikas mācīšanos ģimenē izpētei, nozīmīgi interviju jautājumi ir sekojoši: cik gadu vecumā iemācījās spēlēt ģimenē esošo mūzikas instrumentu, vai mācījās patstāvīgi vai palīdzēja kāds no ģimenes locekļiem, kāds bija pirmais mūzikas instruments muzicēšanas apgūšanai?

Datu iegūšanai par mūzikas izglītības iegūšanas nepieciešamību muzicēšanas ģimenē tradīcijas kontekstā, tiek pētīta izmantojot anketēšanas metodi interneta vietnes google.com veidlapu. Anketēšana tiek veikta 2021. gada janvāra mēnesī un sastāv no 10 jautājumiem par personīgajām mūzikas instrumenta spēles prasmēm, mūzikas instrumenta spēles prasmēm ģimenē vai iepriekšējās paaudzēs, paaudzēs mantotajiem mūzikas instrumentiem, kā arī anketā iekļauta demogrāfiskā sadaļa: dzimums, vecums, nodarbošanās, dzīvesvieta (lauku reģions, pilsētvide, Rīga, Pierīga), līdz ar to anketu rezultātus var analizēt dažādos šķērsgriezumos.

Pirms jautājumiem anketā tiek skaidrots vārda ‘mūziķis’ un ‘muzikants’ lietojums atbilžu variantos, kur ar vārdu mūziķis tiek saprasts – mūziķis, kuram ir muzikālā izglītība, spēlē vienu vai vairākus mūzikas instrumentus, to spēli apguvis mūzikas izglītības iestādē (piem., spēlē akordeonu, saksofonu, vijoli, ģitāru, trompeti, klavieres utt.). Ar vārdu muzikants tiek saprasts – muzikants, kas instrumenta/-tu spēli apguvis pats, vai no kāda cita muzikanta, nemaz vai minimāli pazīst notis, spēlē pēc dzirdes (piem., spēlē akordeonu, ermoņikas,

vijoli, cītaru utt.). Anketas jautājumi ir ar atbilžu variantiem un iespēju ierakstīt citu atbildi. Anketēšanas mērķauditorijas grupa tiek izvēlēta nejauši, uz e-pasta adresēm aizsūtīt saiti ar anketas jautājumiem, kā arī atļaujot anketas saiti pārsūtīt citiem interesentiem. Visas anketas ir anonīmas un to rezultāti tiek analizēti apkopotā veidā. Kopumā iesūtītas 48 anketas.

Informācijas iegūšanai par mūzikas izglītības iegūšanas iespējām profesionālās ievirzes izglītības iestādēs, interešu izglītībā un citos veidos, tiek apkopota iegūstamā informācija izglītības iestāžu, kultūras iestāžu, biedrību un citu institūciju mājaslapās.

Pētījumu par muzicēšanu ģimenē kā mājniecības tradīciju Latvijā praktiski nav, taču raksta autore pieļauj, ka tas ir tāpēc, ka mūzikas mācīšanās ģimenē nav neviens pētnieks pielīdzinājis mājniecībai, taču pētot tautas muzicēšanas tradīciju un līdz ar to tautas mūzikas instrumentu spēles apgūšanu ģimenē, to var traktēt kā mājniecību.

Mājniecība kā izglītības ieguves iespēja Latvijā tiek traktēta dažādos veidos un tiek šķirta no mājamniecības. Mācīšanās mājās jeb mājniecību nodrošina ģimene un Latvijā šāds mācīšanās veids ir atļauts ar likumu. Bērns mājniecībā izglītoties var sākt no pirmsskolas un līdz 6. klasei (Izglītības likums). Latvijā ir samērā maz ģimeņu, kas izglītību bērniem var nodrošināt mājās, bet, lai veicinātu mājniecības attīstību, ir dažādas vecāku, ģimeņu apvienības, kas izglīto ģimenes, skaidrojot mājniecības būtību un pielietojamību. Viena no aktīvākajām nevalstiskajām organizācijām ir „Ģimeņu skolu apvienība”, kas ir definējusi mājniecības būtību, norādot, ka „mājniecības kustības pamatā ir uzskats, ka sabiedrības pamatsūniņa ir ģimene. Tai veselīgi augot, dzīvojot, mācoties un attīstoties, attīstās arī visa sabiedrība kopumā. Šis izglītošanās veids ir dzīves mākslas skola, kurā mācās visi, ne tikai bērns. Audzināšana notiek jebkurā darbībā - mācoties, strādājot vai atpūšoties. Tiek kultivētas ģimeniskas vērtības, pašdisciplīna, mācīšanās notiek drošā un mīlestības pilnā vidē, samazināta stresa apstākļos. ... Tomēr pats galvenais ieguvums ir iespēja bērnam nodot tās vērtības, kuras par pareizām atzīst nevis tā brīža izglītības sistēma, bet konkrētā ģimene” (Kas ir ģimeņu skolas, s.a.).

Masu mediju publikācijās ir pausti dažādi pretrunīgi viedokļi par mājniecības modeli izglītības iegūšanai. Viens no Ģimenes skolu apvienības dibinātājiem Dainis Stikuts, atbalstot mājniecības modeli, uzsver, ka „atšķirība starp abiem izglītošanās modeļiem ir tā, ka ģimenes skolā stundu saraksts nav tik strikts. Proti, ja šodien bērni vēlas rakstīt, tad var rakstīt kaut līdz diviem dienā, nevis no zvana līdz zvanam. Bērns var pabeigt iesāktos darbus vai izpētes procesus, neuztraucoties par to, ka stunda tūlīt beigsies. Protams, apgūti tiek visi priekšmeti, tikai citā ritmā” (Savādāks viedoklis: Mājniecība – alternatīva tradicionālajam izglītības modelim, 2016). Savukārt, attiecībā uz mūzikas mācīšanu Dainis Stikuts norāda, ka mūzika tiek apgūta vietējā mūzikas skolā,

kas liecina, ka mūzikas apgūšana ģimenē jeb mājniecībā netiek nodrošināta. To var izskaidrot ar tautas muzicēšanas tradīcijas transformēšanos vai zudumu 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā, jo tā vairs nepārmantojas tradicionāli ģimenēs no paaudzes uz paaudzi. Latvijas izglītības sistēmā tiek šķirta mūzikas izglītības iegūšana no ģimenes muzicēšanas, kas līdz 20. gadsimta 60. gadiem ir tipiska lauku kultūrvides tradīcija un to raksturo „pieci kritēriji: dzīvā muzicēšana pēc dzirdes, muzikantu vecums, kur par muzikantu kļūst 6-14 gadu vecumā, tautas mūzikas instrumentu lietojums, lokālai kultūrvidei atbilstošas muzicēšanas situācijas, muzikanta individuālais repertuārs, kas var būt mantots vai personīgi dzīves laikā izveidots. Minētie kritēriji ne tikai raksturo individuālo pieredzi, bet lokālo tautas muzicēšanas kultūru kopumā jebkurā laika posmā” (Dukaļska, 2014, 113).

Mūzikas apgūšana ģimenē, instrumentu spēles prasmju apgūšana ir nozīmīgs faktors bērna attīstībai. Mūzikas pedagoģe Lada Matvejeva (*Lada Matveeva*) monogrāfijā „Bērna mūzikas izglītības ģimenē teorija un prakse” (Teorija i praktika muzykal'nogo obrazovaniya rebenka v sem'e) (Matvejeva, 2015) norāda, ka bērna audzināšana ģimenē struktūra iekļauj arī mūzikas izglītības komponenti, kas sastāv no trīs faktoriem: 1) attieksmju kopuma attiecībā uz paaudžu garīgās un morālās pieredzes nodošanu no pieaugušā uz bērnu, izmantojot mūzikas mākslu, 2) noteikumiem, kas reglamentē pieaugušo un bērnu iesaistīšanos sabiedrības muzikālajā dzīvē, 3) prasībām attiecībā uz mūzikas zināšanu, prasmju un iemaņu līmeni, kādam ir jābūt pieaugušajam un bērnam dažādos attīstības posmos. L. Matvejeva, atsaucoties uz sociologa Sergeja Goloda (*Sergej Golod*) pētījumu par ģimenes tipiem, attiecībā uz mūzikas mācīšanu, apgūšanu ģimenē Cariskajā Krievijā izdala divus modeļus: Tautas modelis (*narodnaja model'*) un Muižniecības ģimenes modelis (*dvorjanskaja model'*) (Matvejeva, 2015).

Tautas modelis mūzikas apgūšanai ģimenē Krievijā bija aktuāls līdz pat 20. gadsimta 20. gadiem un tā pirmsākumi meklējami ļoti senā zemniecības pareizticīgo kristīgajā tradīcijā. Tautas modelis muzikālajā audzināšanā bija neatņemama sastāvdaļa visā bērna audzināšanas un socializācijas procesā, kam raksturīgs bija augsts garīgs un morāls pedagoģiskais potenciāls mūzikas mākslā, mūzikas pamatprasmju apgūšanā dabīgā kultūrvidē un to iekļaušanu mūzikas lietojumā kopā ar pieaugušajiem. Saplūstot kopā pareizticīgo kristīgajām tradīcijām ar tautas tradīcijām, tautas mūzika un muzicēšana ģimenē kā ģimenes vērtība tika nodota mutvārdu ceļā no paaudzes uz paaudzi.

Savukārt Muižniecības modelis mūzikas mācīšanai ģimenē sāka veidoties un pastāvēja 17. -18. gadsimtā. Tā apstiprināšana un uzplaukums saistījās ar pārmaiņām un inovācijām Eiropas vērtību sistēmā. Muižniecības modeļa dzīvotspēja vēsturiskajā skatījumā bija samērā neilga, bet rezultatīva un

intensīva. Muižniecības modelim bija izteikta izglītojoša ievirze, pateicoties valdošās klases pārstāvju augstajiem statusa uzdevumiem, kā arī nepieciešamībai apgūt sarežģītu normatīvo rituālismu, kas atšķiras no dabiskajām tradīcijām un prasīja bērnam mērķtiecīgi iesaistīties izglītības procesā. Bērna muzikālā izglītība Muižniecības ģimenes izglītības modelī bija neatņemama vispārējās normatīvās mājas izglītības un audzināšanas sistēmas elements. Mācēt profesionāli spēlēt klavieres bija prestiži un tāpēc muižniecības ģimenes bieži vien bērna izglītošanai instrumenta spēlē ņēma privātstundas pie sabiedrībā atzītiem klavierspēles skolotājiem (Matvejeva, 2015).

Zinātniskā raksta autore pieļauj, ka pamatojoties uz Latvijas teritorijas vēsturisko piederību līdz pat 1918. gadam, iespējams, ka minētie mācīšanās ģimenē modeļi darbojās arī Latvijas teritorijā, īpaši Vitebskas guberņā (Latgales teritorijā).

Serbijas zinātnes un mākslas akadēmijas pētnieces Maja Calic (*Maja Ħaluĥ*) un Miomira Djurdjanovic (*Miomira Ħurĥanoviĥ*) pētījumā par ģimenes lomu tradicionālās tautas mūzikas apgūšanā pirmsskolas vecumā 21. gadsimtā, apkopo Serbijas zinātnieku pētījumu atziņas un projekta ietvaros pēta ģimenes un skolas sadarbības modeļus tautas mūzikas apgūšanai bērniem.

Raksturojot ģimenes kultūrvides nozīmi tradicionālās tautas mūzikas apgūšanai, zinātnieces atsaucas uz Nadas Ivanovičas (*Nada Ivanović*) pētījumu un tajā akcentētajiem kritērijiem, kā bērns var apgūt mūzikas tradīciju, norādot, ka „ir daudz veidu kā bērnu var iepazīstināt ar ģimenes mūzikas tradīcijām: nodibinot sadarbību starp ģimeni un skolu un apmainoties ar mūzikas tradīciju pieredzi, tradicionālās mūzikas klausīšanās paraduma audzināšana ģimenē, tradicionālās mūzikas izmantošana reliģisko svētku laikā un ģimenes svētkos (Ziemassvētkos, Lieldienās, ģimenes godos utt.), mudinot bērnus apmeklēt izvēles mācību programmas un ārpusstundu pasākumus, kas godina tradicionālās vērtības, bērnu iesaistīšana izklaidējošās aktivitātēs (folkloras kopas, etnogrāfijas darbnīcas utt.), kuras popularizē tradicionālo mūziku, tradicionālās mūzikas koncertu un tamlīdzīgu pasākumu apmeklēšana, etnogrāfisko muzeju, bibliotēku (mantojuma nodaļu), etnociemu un citu institūciju, kuru mērķis ir saglabāt nacionālo kultūras mantojumu, apmeklēšana. Ģimenes galvenā loma ir tautas tradīcijas elementu veidošana, kas vēlāk tiks uzlaboti skolas dažādos mācību priekšmetos. Skolas un ģimenes sadarbība palīdz bērnu iepazīstināt ar mūzikas tradīcijām” (Calic & Djurdjanovic, 2020, 105).

Tautas muzicēšanas prasmju apgūšana ģimenē *Acquisition of Folk Music Skills in the Family*

Mūzika, muzicēšana ģimenē, mūzikas izglītība dažādos laikmetos ir bijis svarīgs cilvēka personību veidojošs faktors. Mūzika spēj apvienot dažādu paaudžu, nacionalitāšu, raksturu cilvēkus un tās funkcijas sabiedrībā ir gan estētiskas, gan sociālas. Pirmās sajūtas un iespaidus par mūziku bērns iegūst ģimenē caur šūpuļdziesmām, vēlāk caur ģimenē klausāmām, dziedamām dziesmām vai atskaņotās mūzikas gaumi, un tikai pēc tam bērns pats dzīves laikā (skolā, sabiedrībā, masu medijos utt.) izkopj savu mūzikas gaumi, izpratni par mūzikas nozīmi, vērtību, tās pielietojamību.

21. gadsimta kultūrvidē tiek lietoti divi nosaukumi personai, kas prot spēlēt mūzikas instrumentus: mūziķis un muzikants, ar to saprotot, ka mūziķis ir persona ar mūzikas izglītību, kas apgūta izglītības iestādē un muzikants (tautas muzikants) (Dukaļska, 2001-2021), kas instrumentu spēli apguvis pašmācības ceļā ģimenē, var teikt arī māj mācībā. Līdz ar to māj mācības process visbiežāk var tikt attiecināms uz tautas muzicēšanas tradīciju, jau 2007. gadā raksta autore ir uzsvērusi, ka „tautas muzicēšanas tradīcija nevar izzust tajā vidē, kur ir tās pirmavots, kas galvenokārt ir ģimene. Pēc veiktajiem pētījumiem var secināt, ka tautas muzicēšanas tradīcija ir saglabājusies apmēram trešajā un ceturtajā paaudzē un tai kādreiz bijusi svarīga nozīme kultūras norisēs” (Dukaļska, 2007, 28).

Tautas mūzikas instrumentu (cītaras, ermoņiku, mazo bundziņu, mutes ermoņiku u.c.) spēles pamatprasmes līdz 20. gadsimta 60. gadiem bērni apgūst ģimenē, galvenokārt no vecākās paaudzes muzikantiem. Vēlmi kļūt par muzikantu veicina vietējās kopienas augstais muzikanta kā personības vērtējums, kā arī paša bērna griba un neatlaidība apgūt kāda instrumenta spēles tehniku. Līdz pat 20. gadsimta 50. gadiem visbiežāk mūzikas instrumenti tika izgatavoti vietējā kopienā un tos izgatavot prata paši tautas muzikanti vai galdnieki. Tas nozīmē, ka bērns bija iesaistīts instrumenta tapšanas procesā un tas veicināja arī vēlmi iemācīties instrumenta spēli. Minētajā laika periodā lauku kultūrvidē tiek šķirtas divas mūzikas tradīcijas, uz ko var attiecināt māj mācības procesu: dziedāšana un muzicēšana. Dziedāšanu (gan sadzīves, gan reliģisko) un tās funkcionēšanu vietējā kopienā nodrošināja pārsvarā sievietes, bet muzicēšanu – vīrieši. Tas nozīmē, ka instrumentu spēles prasmi pārsvarā apguva zēni no vīriešu kārtas muzikantiem (tēva, vectēva, vecākā brāļa, krusttēva), taču arī meitenes ģimenē varēja iemācīties mūzikas instrumenta spēli, bet atbilstoši pieņemtajiem tradīcijas pārmantošanas noteikumiem, sievietes kā muzikantes ļoti reti piedalījās sabiedrības sociālajās norisēs: muzicēšanā zaļumballēs, ģimenes godos.

Mūzikas instrumenta spēli bērni sākuši apgūt apmēram 6–10 gadu vecumā. Muzikanta statusu vietējā kopienā jaunais muzikants varējis iegūt jau 16 gadu vecumā, kad bija vairākas reizes muzicējis kopienas rīkotajos atpūtas pasākumos (zaļumballē vai večerinkā Latgalē). Minētajā laika posmā muzicēšanas prasmes tika apgūtas bez nošu pieraksta, pamatojoties uz muzikālo un redzes atmiņu. Agrākais vecums instrumenta spēles apgūšanai ir bijis četri gadi, vēlākais bērna - pusaudža vecums – 14 gadi. Lauka pētījuma intervijās muzikanti, parasti, apraksta instrumenta spēles iemācīšanās tehniku, kas pirmkārt, balstās uz vērošanu, kā instrumentu lieto vecākās paaudzes muzikants (instrumenta novietošanas pozīcija, instrumenta tehnisko parametru ievērošana u.c.), otrkārt, iemācīšanās balstās uz atdarināšanu, mēģinot atkārtot redzēto, un treškārt – uz praktisko treniņu – muzicēšanas mēģināšanu. Pirmās iemaņas instrumenta lietošanā un pirmo mūzikas gabalu bērns spēja iemācīties divu nedēļu laikā. Mūzikas instrumenta vērtība bija augsta gan to izgatavojot, gan nopērkot no meistara, vai vēlākā laika posmā nopērkot mūzikas instrumentu veikalā, tāpēc ģimenē esošos instrumentus bērns mājniecībai pilntiesīgi drīkstēja izmantot tikai pēc pirmo apgūto instrumenta spēles prasmju demonstrēšanas ģimenes locekļiem. Līdz minētajam brīdim instrumenta spēle tika apgūta slepus ārpus dzīvojamās telpas – šķūnī, kūtī, pirtī (Dukaļska, 2001-2021).

Tautas muzicēšanas prasmju apgūšana interešu izglītībā *Acquisition of Folk Music Skills in Interest Education*

Uz jautājumu vai mūziku var apgūt ģimenē, 21. gadsimta sākumā noteikti tiks saņemtas divas atbildes: viena, ka noteikti var apgūt mūziku ģimenē, otra, kas būs populārāka atbilde, ka nevar apgūt mūziku ģimenē. Šim jautājumam nepieciešams konkrētāks formulējums – kādu mūziku. Ja runājam par tautas mūziku un muzicēšanu, tad noteikti to var apgūt ģimenē gan pašmācībā, gan mājniecībā, bet, ja runājam par klasisko mūzikas izglītību, tad noteikti izglītību būs nepieciešams iegūt izglītības iestādē.

Pēc Latvijas Nacionālā kultūras centra datiem uz 2020. gada 1. decembri Latvijā bija 161 mūzikas un mākslas skola, mūzikas skola vai mūzikas vidusskola (Profesionālās ievirzes un profesionālās vidējās mūzikas, mākslas un dejas izglītības iestāžu kontaktinformācija, 2020). Minētā izglītības virziena iestādes praktiski ir katrā novadā. Pētījuma autore izlases veidā, aptverot Latvijas četrus etniskos novadus (Vidzeme, Latgale, Kurzeme, Zemgale) un Rīga, izpētīja minēto izglītības iestāžu piedāvātās programmas. Piemēram, Pārdaugavas Mūzikas un mākslas skolā ir iespēja apmeklēt gan interešu izglītības nodarbības bērniem, gan mūžizglītības nodarbības pieaugušajiem. Piedāvājums mākslā: sagatavošanas klase vizuāli plastiskajā mākslā, mākslas studija pieaugušajiem, papīra liešanas studija bērniem, papīra liešana

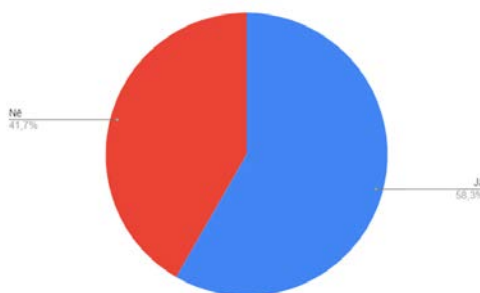
pieaugušajiem. Piedāvājums mūzikā: sagatavošanas klase mūzikas programmās, individuālas nodarbības instrumenta spēlē (vecums neierobežots) (Pārdaugavas Mūzikas un mākslas skola). Priekules Mūzikas un mākslas skola piedāvā apgūt taustiņinstrumentu, stīgu instrumentu, pūšaminstrumentu, sitaminstrumentu spēli un vokālo mūziku (Priekules mūzikas un mākslas skola). Analogas izglītības programmas piedāvā praktiski visas profesionālās ievirzes izglītības iestādes. Nevienā no minētajām izglītības iestādēm nevar apgūt tautas mūzikas instrumentu spēles prasmes. Tas nozīmē, ka tautas mūziku un muzicēšanu Latvijā var apgūt tikai ģimenē vai interešu izglītībā – folkloras kopās, vasaras nometnēs, radošajās darbnīcās u.c.

Raksta autore pieļauj, ka, ja 20. gadsimta beigās – 21. gadsimta sākumā bērns neapmeklēja mūzikas skolu, tad noteikti apmeklēja interešu izglītības nodarbības. Veicot anketēšanu, mērķis bija noskaidrot, vai mūzika mūsdienu ģimenēs ir svarīgs izglītības komponents un, vai to nosaka mūziķa vai tautas muzikanta esamība ģimenē.

Anketā ar nosaukumu „Mūzikas instrumentu spēle ģimenē” tika noformulēti 10 jautājumi, uz kuriem tika iesūtītas 48 atbildes. Anketēšanā aktīvāk piedalījās sievietes – 79,2%, respondentu vecums no 20 līdz 63 gadiem, pārsvarā anketēšanā piedalījušies valsts pārvaldes darbinieki, visvairāk – pedagogi un personas no Rīgas un lauku reģiona.

Uz jautājumu, vai respondents spēlē kādu no mūzikas instrumentiem, saņemtas sekojošas atbildes: 8,3% ir mūzikas izglītība, 16,7% mūzikas instrumenta spēli ir apguvuši pašmācības ceļā, tik pat daudzi nespēlē mūzikas instrumentu, 6,3% ir cita izglītība, bet sevi definē kā muzikantu. 45,8% no respondentu ģimenes locekļiem ir pabeigta bērnu mūzikas skola, 4,2% ir augstākā mūzikas izglītība, 2,1% mūziku ir mācījušies vispārizglītojošās skolas mūzikas novirziena klasē, interešu izglītība u.c.

Uz jautājumu, vai Jūsu ģimenē ir bijis mūziķis vai muzikants iepriekšējās paaudzēs (dzimtā) (skat. 1. attēls), 58,3% respondentu atbild apstiprinoši.

1. attēls. Muzikanta esamība ģimenē, dzimtā
Figure 1 Musician in a Family

muzikanti. Mūzikas izglītības process tiek nodrošināts profesionālās ievirzes izglītības iestādēs jeb mūzikas skolas, bet tautas muzicēšanas prasmes tiek apgūtas ārpus minētajām izglītības iestādēm, pārsvarā interešu izglītības nodarbībās.

Mūzikas apgūšana mājniecībā var tikt sekmīgi nodrošināta tad, kad tautas muzicēšana kā viens no mūzikas apgūšanas veidiem tiks iekļauta mūzikas izglītības iestāžu programmās vai arī vecāki spēs paši nodrošināt bērniem instrumentu spēles apgūšanu.

Summary

Learning music (and this is especially true regarding the basics of the folk instrument play) is based in the family tradition, that was inherited from generation to generation. Until 1960s children learned the basics of instrument play mostly from some elder member of the family – granddad, father, or just elder brother – who was a musician. In the 21st century the family music-making tradition is partially transformed or even lost, as the direct inheritance process has ceased to exist, and with it - the self-learning to play. The results gathered in the process of a survey (using questionnaires) show that a need to learn music within the family is felt in those ones where there in several generations have been either classical or folk musicians. Music education process now is maintained by institutions of professional education – music schools, while the skills of folk music-making are acquired outside the said institutions, mainly as part of non-formal education. Learning music at home can be successfully done when the folk music-making as one of music types will be included in the curricula of music education institutions or parents themselves will be able to provide their children with sufficient opportunities of learning a musical instrument.

Literatūra References

- Dukaļska, I. (2001-2021). *Lauka pētījumu intervijas*. Nepublicētie avoti. Personīgā arhīva materiāli.
- Dukaļska, I. (2007). Muzicēšanas prasmju apguves iespējas bērniem 20. gadsimta 40. – 60. gados. *Letonica Nr. 16. Humanitāro zinātņu zinātņu žurnāls*, 27-34. Rīga: LU LFMI.
- Dukaļska, I. (2014). Inovatīvie risinājumi tautas muzicēšanas atjaunošanā. *Māksla un mūzika kultūras diskursā: III starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli, Rēzekne, Rēzeknes Augstskola*, 107-115.
- Ćalić, M., Durđanović, M. (2020). Family and its role in the cultivation and preservation of traditional folk music at junior primary school age. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 8(3), 103-112 DOI: 10.23947/2334-8496-2020-8-3-103-112. Retrieved from <https://ijcrsee.com/index.php/ijcrsee/article/view/500/501>.
- Ģimeņu skolu apvienība. (n.d.). *Kas ir ģimeņu skolas*. Pieejams: <https://www.gimenuskoluapvieniba.lv/p/kas-ir-gimenes-skolas.html>
- Izglītības likums*. (1998). Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=50759&from=off#p8>
- Latvijas Nacionālais Kultūras Centrs (LNKC). (2020). *Profesionālās ievirzes un profesionālās vidējās mūzikas, mākslas un dejas izglītības iestāžu kontaktinformācija*.

- Pieejams: <https://www.lnkc.gov.lv/nozares/kulturizglitiba/muzikas-un-makslas-skolu-kontaktinformacija/>
- Mammām un Tētiem. (2016). *Savādāks viedoklis: Mājmacība – alternatīva tradicionālajam izglītības modelim* Pieejams: <https://www.mammamuntetiem.lv/articles/35298/savadaks-viedoklis-majmaciba--alternativa-tradicionalajam-izglitibas-modelim>
- Matvejeva, L. (2015). Teorija i praktika muzykal'nogo obrazovaniya rebenka v sem'e. *Monografija*. Ekaterinburg, s. 241.
- Pārdaugavas Mūzikas un mākslas skola*. (n.d.). Pieejams: <https://www.pmms.lv/lv/sakums/>
- Priekules mūzikas un mākslas skola*. (n.d.). Pieejams: <http://priekulemums.lv/>